

Bokmelding

Evalina Stenbeck

Poesi som politik. Aktivistisk poetik hos Johannes Anyuru och Athena Farrokhzad

ISBN 978-91-7247-489-5

Lund: Ellerströms Förlag 2017

Michael Kallesøe Schmidt

kallesoe@cgs.aau.dk

To små digtsamlinger, en blog og en radioudsendelse. Det er udgangspunktet for Evalina Stenbecks fokuserede afhandling om 'litteraturens virkningskraft', et begreb, der skal indkapsle funktionelle aspekter af fire værker af to markante profiler i det 21. århundredes svenske litteratur: Johannes Anyuru og Athena Farrokhzad. Til trods for materialets beskedne omfang er diversiteten stor: fra Anyurus lyriske dialog med græsk mytologi i *Det är bara gudarna som är nya* (2003) til hans reportage fra det moderne Grækenland i tidsskriftet *Glänta* (2011), fra Farrokhzads intime familieskildring i *Vitsvit* (2013) til hendes politiske opsang i det populære radioprogram *Sommar i P1* (2014). Gennem fire grundige læsninger har Stenbeck sat sig for at demonstrere, hvordan disse væsensforskellige kunstneriske udsagn alle lader sig sammenfatte under overskriften 'aktivistisk poetik'. Dermed står det klart, at det hverken er tema, genre eller form, som er i fokus, men en særlig digterisk intention og dennes potentielle realisering. Stenbeck vender eksplicit hermeneutik og formalisme ryggen for i stedet at undersøge kunstens – eller måske snarere kunstnerens – mulighed for at skabe samfundsmæssige forandringer: poesi som politik.

Studiet skriver sig ind i kølvandet på den udbredte interesse for såkaldt indvandrerlitteratur, der i skandinavisk optik primært har udfoldet sig i Sverige. Forskere inden for området såsom Mara Lee, Elisabeth Hjorth, Magnus Nilsson og Cora Lacatus nævnes da også behørigt, men afhandlingen rammesættes ikke som et studie i 'indvandrerlitteratur'. I stedet er det performativitetsteorien med Erika Fischer-Lichte som hovedfigur, der udgør fundamentet for Stenbecks metode. Begrebet 'det autopoietiske feedbackloop' er centralt i flere af analyserne, hvor hovedvægten lægges på den dynamiske interaktion mellem afsender og modtager. I forlængelse heraf er Fischer-Lichtes forestilling om 'genfortryllelse af verden' vigtig, da den betegner kunstens grænsesprængende potentiale: en

tilstand, hvor kunst og virkelighed ikke længere er adskilte domæner, men mødes i en begivenhed. Fischer-Lichtes begreber er som bekendt møntet på scenekunstens interaktion mellem skuespiller og publikum, men Stenbeck applicerer dem på de 'poetiske hændelser', hun finder i sit materiale, hhv. Anyurus blog og Farrokhzads radioprogram. Hvad angår de to digtsamlinger, tages mere gængse metodiske greb i anvendelse. Forholdet mellem *Det är bara gudarna som är nya* og *Iliaden* undersøges med brug af Genettes terminologi, og *Vitsvit* læses helt oplagt ved hjælp af Sarah Ahmeds affektive fænomenologi. Undervejs inddrages tillige et forfatterskabsperspektiv, hvorved det lykkes Stenbeck at formidle et mere overordnet indtryk af de to hovedpersoners litterære virke.

Netop forholdet mellem værkanalyse og forfatterskabsportræt er symptomatisk for en mindre uklarhed i afhandlingen. I den indledende redegørelse for materialeafgrænsningen fremhæves det, at formålet er «att undersöka performativa och aktivistiska drag i den svenska samtida poesin» (14). Videre betones det, hvordan gennemslagskraft og udbredelse uden for bogmediet er et kriterium for udvælgelsen. Begge de valgte digtere lever til fulde op til disse fordringer, men det er straks sværere at afgøre, hvorvidt de er repræsentative for svensk samtidslyrik. Som det pointeres gang på gang, er de 'poetiske hændelser' situerede og singulære, og analyserne dokumenterer nøje de eksakte omstændigheder, der danner baggrund for hhv. bloggen og radioprogrammet. Selv om disse værker relateres til forfatterens øvrige arbejder, vækker de først og fremmest interesse ved deres retoriske særtræk. Afhandlingens styrke ligger i beskrivelsen af enkelttilfældet, hvor grænsen mellem skønlitteratur og samfundsdebat opløses. Debutværkernes succes muliggør denne overskridelse, hvilket Stenbeck i høj grad er opmærksom på. Spørgsmålet er, om de unikke hændelser eksplificerer en tendens eller blot repræsenterer sig selv. Læseren må nøjes med antydninger som svar, da Stenbeck dels udpeger en række beslægtede samfundsendagerede lyrikere i samtidens Sverige, dels understreger Anyurus og Farrokhzads særlige relevans.

Hvis man ser bort fra denne perifere detalje og i stedet kigger på afhandlingens faktiske bidrag, er der tale om fire solide læsninger med bred teoretisk orientering. Allerede i indledningen demonstrerer Stenbeck sine fremragende analytiske kompetencer. I en læsning af Farrokhzads avisdigt «No pasarán» får læseren indblik i den aktivistiske lyriks potentialer. Med stor sensibilitet for digtets intertekstuelle referencer og retoriske situation lancerer Stenbeck såvel sit materiale som sin metode. De efterfølgende værk-læsninger lever op til anslaget, og især behandlingen af bloggen og radioprogrammet rummer frugtbare perspektiver. I den forbindelse kan det undre, at bogudgivelsen *En civilisation utan båtar* (2011) danner det primære udgangspunkt for analysen frem for den blog, som bogen bygger på. Tilsyneladende er bogen rigere på de poetologiske overvejelser, som hyppigt citeres og diskuteres. Omvendt realiserer de blogindlæg, der refereres til, i højere grad den overskridelsesfigur, som er central for afhandlingens tese. Læsningen kulminerer da også i en diskussion af netop blog- og tidsskriftsdigte, hvor en kollektivistisk praksis aktualiseres. Denne udgør det foreløbige slutpunkt i en overbevisende redegørelse for Anyurus bevægelse fra jeg'et som «profet och bard» (119) i debuten til et kropsliggjort medlem af en aktivistisk gruppering. Langdigtet «Väggarna» (2011), publiceret i tidsskriftet *Glänta*, inkorporerer således protestskrivelser fra lokalbefolkningen i bydelen Kviberg i Göteborg, hvormed der også er foretaget en indsnævrende bevægelse fra international politik til vest-svensk byplanlægning.

Denne pendlen mellem det globale og det lokale er også relevant i forbindelse med Farrokhzad. Efter en fintmærkende læsning af fremstillingen af indvandrerfamiliens vilkår i *Vitsvit* når Stenbeck frem til sin mest originale bedrift: analysen af Farrokhzads optræden i det populære radioprogram *Sommar i P1* 21.7.2014. Her er det en bærende hypotese, at lytternes genreforventninger til sommerprogrammets samlende funktion skuffes af Farrokhzads polemiske tilrettelæggelse af udsendelsen. Under overskriften «Ett politiskt brandtal» beskriver Stenbeck, hvordan programmet bygger på en todelt strategi: den direkte henvendelse som opfordring til politisk mobilisering og poetiske associationer (179). Tematisk fokuseres der på Europas flygtningesituation, og hvilke handlemuligheder man har som svensk statsborger. Eksempelvis vakte det anstød hos mange, at Farrokhzad undervejs ansporer lytterne til at indgå ægteskab med asylansøgere for at støtte deres sag. Dette konkrete politiske indhold tilsættes et mylder af digtцитater og en håndfuld politiske musikindslag, fremført live i studiet af Maja og Ylva Karlsson. På den måde nærmer Farrokhzad sig også en kollektiv afsenderposition, mens poesien repræsenterer forvandlingens mulighed. Stenbeck vier fornuftigt en del plads til at diskutere lytternes både forargede og begejstrede reaktioner på programmet, hvilke diskuteres inden for rammerne af affektteori, repræsenteret ved Sara Ahmed og Sianne Ngai.

I forbindelse med Anyurus blog og ikke mindst Farrokhzads radioudsendelse kan man spørge, hvorvidt der egentlig er tale om 'poesi som politik' eller mere enkelt 'politik som politik' ytret af forfattere. Inspireret af Bertolt Brecht fastslår Farrokhzad gang på gang, at hun ikke vil tale om skønhed, natur og kærlighed, fordi den humanitære situation trænger sig på og ikke kan negligeres. De lyriske og musikalske elementer underordnes demonstrativt den politiske agenda og indlejres funktionelt i den politiske tale, hvis typiske retoriske greb (anafor, retorisk 'vi', patosappel etc.) anvendes flittigt. Som Stenbeck også påpeger, benytter Farrokhzad sig af sin rolle i offentligheden til politisk mobilisering. Afsenderpositionen giver mulighed for en særlig udformning af den politiske tale, der forlener den med stor affektiv kraft. På lignende vis kan man betragte Anyurus blogskrivelser fra Athen som en anvendelse af kunstnerrollen i realpolitisk øjemed. Eftersom Stenbeck konsekvent benytter det diffuse begreb *poesi* frem for det genreorienterede *lyrik*, udelukker titlens to begreber ikke hinanden. Derimod virker underordningen af det politiske skæv i forbindelse med de realpolitiske værker. Ligesom poesien ikke er forbeholdt digterne, er politikken ikke afgrænset til statsapparatet. De to unge forfatterskaber er lysende klare eksempler på, hvordan kunstneren kan engagere sig i politik på ganske særlige præmisser. Afstanden fra deres debutdigtsamlinger til hhv. blog og radioudsendelse forekommer større end forskellen på sidstnævnte og øvrige politiske udsagn. Dette spørgsmål taler direkte ind i afhandlingens centrale diskussion af tærsklen mellem litteratur og politik, og man kunne have ønsket sig en mere udfoldet diskussion af kunstneren som politisk aktør, også uden poesien som overordnet ramme.

Alt i alt er *Poesi som politik* et vægtigt og originalt bidrag til diskussionen af skandinavisk samtidslitteratur. Der er i mange år blevet talt om, at digitaliseringen nødvendiggør, at litterater læser andet end bøger. Stenbeck viser ubesværet, hvordan en flerhed af medier kan inddrages i litteraturstudiet uden at give køb på hverken faglighed eller præcision.